

Sygn. akt III AUa 1012/18

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 marca 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Jerzy Andrzejewski
Sędziowie:	SSA Grażyna Czyżak SSO del. Tomasz Koronowski (spr.)
Protokolant:	sekr. sądowy Angelika Czaban

po rozpoznaniu w dniu 14 marca 2019 r. w Gdańsku

sprawy J. W.

przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

o zwrot nienależnie pobranych świadczeń

na skutek apelacji J. W.

od wyroku Sądu Okręgowego we Włocławku IV Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 27 kwietnia 2018 r., sygn. akt IV U 133/18

I. zmienia zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję w ten sposób, że stwierdza, że J. W. nie ma obowiązku zwrotu pobranego świadczenia w kwocie 28.885,12 (dwadzieścia osiem tysięcy osiemset osiemdziesiąt pięć 12/100) złotych;

II. zasądza od Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego na rzecz J. W. kwotę 270,00 (dwieście siedemdziesiąt 00/100) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu za instancję odwoławczą.

SSO del. Tomasz Koronowski SSA Jerzy Andrzejewski SSA Grażyna Czyżak

Sygn. akt III AUa 1012/18

UZASADNIENIE

Ubezpieczony J. W. złożył odwołanie od decyzji pozwanego Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 5 stycznia 2018r., znak: (...) którą organ rentowy ustalił nadpłatę 100% części uzupełniającej emerytury rolniczej w okresie

od 1 czerwca 2014r. do 30 czerwca 2017r. oraz zobowiązał wnioskodawcę do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres ten okres w kwocie 28.885,12 zł. W uzasadnieniu odwołania skarżący wskazał na swoją niewiedzę co do nienależności świadczenia i brak właściwego pouczenia przez organ o okolicznościach powodujących ustanie prawa do świadczenia.

Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania. Pozwany w odpowiedzi na odwołanie podniósł, że ubezpieczony był od wielu lat uprawniony do pobierania renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy, a następnie przyznano mu z urzędu prawo do emerytury rolniczej.

W dniu 2 czerwca 2017r. wpłynęła do Placówki Terenowej we W. kopia decyzji Prezesa KRUS z 13 maja 2017r. o ustaniu ubezpieczeń społecznych dla Z. W., żony odwołującego się, od dnia 30 maja 2014r. Ustalono, że Z. W. pobierała zasiłek dla opiekuna w związku z opieką nad swoją chorą matką, J. R.. W dniu 11 maja 2017r. Z. W. złożyła oświadczenie, że od dnia 30 maja 2014r. zaprzestała pracy w gospodarstwie rolnym w związku z opieką nad matką. W konsekwencji powyższego w dniu 12 czerwca 2017r. Prezes KRUS wydał decyzję o wstrzymaniu wypłaty części uzupełniającej emerytury rolniczej należnej J. W., zaś w dniu 5 stycznia 2018r. wydano decyzję o ustaleniu nadpłaty 100% części uzupełniającej emerytury w okresie od dnia 1 czerwca 2014r. do 30 czerwca 2017r. i zobowiązano ubezpieczonego do zwrotu kwoty 28.885,12 zł.

Wyrokiem z dnia 27 kwietnia 2018r., sygn. akt IV U 133/18, Sąd Okręgowy we Włocławku oddalił odwołanie. Sąd ten oparł się na następujących ustaleniach i wnioskach:

J. W., ur. (...), w dniu 17 czerwca 1978r. zawarł związek małżeński ze Z. R.. Małżonkowie są właścicielami gospodarstwa rolnego o powierzchni ponad 18 ha, położonego w miejscowości K. gm. B., które wspólnie prowadzili.

Od dnia 19 czerwca 1998r. J. W. był uprawniony do okresowej renty rolniczej. Wypłatę części uzupełniającej świadczenia zawieszono z uwagi na niezaprzeszanie działalności rolniczej. Na mocy decyzji z 11 lipca 2002r. przyznano ubezpieczonemu rentę rolniczą na stałe. Wypłata świadczenia została zawieszona w 50% z uwagi na prowadzenie działalności rolniczej wraz z małżonką podlegającą ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu z mocy ustawy.

Od 1 stycznia 2013r., wobec zmiany ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, organ podjął wypłatę świadczenia w całości.

Decyzją z dnia 21 maja 2013r. przyznano J. W. prawo do emerytury rolniczej. Organ wypłacał świadczenie w całości, bez zawieszenia części uzupełniającej, albowiem małżonkowie prowadzili działalność rolniczą, zaś małżonka ubezpieczonego nadal podlegała ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy prawa.

W dniu 27 kwietnia 2017r. do PT we W. wpłynęło pismo (...) w B. z informacją, że Z. W. od 1 maja 2011r. była uprawniona do świadczenia pielęgnacyjnego zaś od 1 lipca 2013r. pobiera zasiłek dla opiekuna.

W dniu 13 maja 2017r. Prezes KRUS wydał decyzję o ustaniu ubezpieczenia społecznego rolników wobec Z. W. począwszy od 30 maja 2014r. Decyzja nie została zaskarżona i stała się prawomocna.

Decyzją Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z 5 stycznia 2018r. znak (...) ustalono nadpłatę 100% części uzupełniającej emerytury rolniczej przysługującej J. W. w okresie d 1 czerwca 2014r. do 30 czerwca 2017r. w kwocie 29.662,01 zł oraz zobowiązano ubezpieczonego do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za ten sam okres w kwocie 28.885,12 zł.

W uzasadnieniu decyzji wskazano na fakt niepodlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników Z. W. od dnia 30 maja 2014r., który, wobec treści art. 28 ust. 6

w zw. z art. 28 ust. 11 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, powoduje zawieszenie wypłaty części uzupełniającej emerytury rolniczej należnej ubezpieczonemu w całości.

W decyzjach Prezesa KRUS kierowanych do ubezpieczonego J. W. zamieszczano pouczenie o warunkach zawieszalności świadczeń.

Zdaniem Sądu I instancji powyższy stan faktyczny był w istocie bezsporny, Sąd oparł na materiale dowodowym zgromadzonym w trakcie trwania postępowania i ujawnionym na rozprawie, przede wszystkim w postaci dokumentów zebranych w aktach organu rentowego. Przedmiotowy materiał Sąd Okręgowy uznał za rzetelny i wiarygodny. Strony bowiem w trakcie postępowania nie kwestionowały jego prawdziwości, a jedynie odmiennie go interpretowały oraz wyprowadzały z niego odmienne konkluzje o charakterze tak faktycznym, jak i jurydycznym. Tym samym należy skonstatować, iż brak jest przesłanek, by odmówić dokumentom zgromadzonym w aktach organu rentowego przymiotu wiarygodności. W konsekwencji przedmiotowy materiał dowodowy pozwolił dokonać rekonstrukcji stanu faktycznego w niniejszej sprawie.

Sąd analizując okoliczności sprawy uznał, że zaskarżona decyzja jest w pełni zasadna i opowiada prawu, albowiem ubezpieczony był prawidłowo pouczone (wielokrotnie) o warunkach zawieszalności wypłaty części uzupełniającej świadczeń w postaci renty rolniczej i emerytury rolniczej. Trzeba dodać, iż przepisy regulujące materię ubezpieczeń społecznych mają charakter bezwzględnie obowiązujących; oznacza to, iż w sytuacjach w nich określonych muszą być one stosowane przez organ rentowy w sposób ścisły. Niedopuszczalna jest wykładnia rozszerzająca (vide wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2006r., I UK 138/06).

Zgodnie z art. 138 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie Dz.U. z 2018r. poz. 1270 ze zmianami; dalej: ustawa emerytalna), który znajduje zastosowanie w niniejszej sprawie na mocy art. 52 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (obecnie Dz.U. z 2019r. poz. 299 ze zmianami; dalej także: ustawa) i reguluje całościowo kwestię rozliczenia z organem rentowym nienależnie wypłaconego świadczenia z ubezpieczenia społecznego (co wyklucza w tym zakresie stosowanie art. 409 i 411 kc) - osoba, która pobrała nienależne świadczenie, tj. świadczenie wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli była pouczone o braku prawa do ich pobierania, jest zobowiązana do jego zwrotu. Z kolei z treści art. 138 ust. 4 ustawy emerytalnej wynika, że nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenie zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, a mimo to świadczenia były jej nadal wypłacane, w pozostałych zaś wypadkach – z okres dłuższy niż 3 lata.

Zgodnie z przepisem art. 24 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, emerytura rolnicza, renta rolnicza z tytułu niezdolności do pracy, oraz renta rolnicza szkoleniowa składa się z części składkowej i części uzupełniającej, ustalonych zgodnie z art. 25 i 26.

Zgodnie z art. 28 ust. 1-3 ustawy wypłata emerytury lub renty rolniczej z ubezpieczenia ulega częściowemu zawieszeniu na zasadach określonych w ust. 2-8, jeżeli emeryt lub rencista prowadzi działalność rolniczą.

Zawieszenie wypłaty dotyczy: 1) części uzupełniającej emerytury rolniczej lub renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy; 2) emerytury lub renty inwalidzkiej z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin w części równej 95% emerytury podstawowej – i obejmuje całość lub określony ułamek tej części świadczenia; ilekroć w ust. 3

i 5-7 jest mowa o zawieszeniu wypłaty w całości, w połowie albo w jednej czwartej - rozumie się odpowiednio zawieszenie wypłaty tej części świadczenia, jej połowy albo jednej czwartej.

Wyplata ulega zawieszeniu w calosci, jezeli emeryt lub rencista nie zaprzestal prowadzenia dzialalnosci rolniczej, z zastrzezeniem ust. 5-7 i 9-11.

W mysl art. 28 ust. 4 ustawy uznaje sie, ze emeryt lub rencista zaprzestal prowadzenia dzialalnosci rolniczej, jezeli ani on, ani jego malzonek nie jest wlascicielem (wspolwlasicielem) lub posiadaczem gospodarstwa rolnego w rozumieniu przepisow o podatku rolnym i nie prowadzi dzialu specjalnego, nie uwzgledniajac: 1) gruntow wydzierzawionych, na podstawie umowy pisemnej zawartej co najmniej na 10 lat i zgloszonej do ewidencji gruntow i budynkow, osobie niebedacej: a) malzonkiem emeryta lub rencisty, b) jego zstepnym lub pasierbem, c) osoba pozostajaca z emerytem lub rencista we wspolnym gospodarstwie domowym, d) malzonkiem osoby, o ktorej mowa w lit. b lub c; 2) gruntow trwale wykluczonych z produkcji rolniczej na podstawie odrębnych przepisow, w tym zalesionych gruntow rolnych; 3) gruntow i dzialow specjalnych nalezacych do malzonka, z ktorym emeryt lub rencista zawarł związek malzenski po ustaleniu prawa do emerytury lub renty rolniczej z ubezpieczenia; 4) wlasnosci (udzialu we wspolwlasnosci) nieustalonej odpowiednimi dokumentami urzedowymi, jezeli grunty bedace przedmiotem tej wlasnosci (wspolwlasnosci) nie znajduja sie w posiadaniu rolnika lub jego malzonka.

Zgodnie z art. 28 ust. 11 ustawy wyplata swiadczew nie ulega zawieszeniu, jezeli rencista lub emeryt uprawniony do emerytury z art. 19 ust. 1 prowadzi dzialalnosc rolnicza z malzonkiem podlegajacym ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu z mocy ustawy. Przepisow ust. 1-10 nie stosuje sie do swiadczew przyznanych na podstawie art. 19a (ust. 12).

Nastepnie Sąd I instancji wyjasnil, ze jak wynika z ustalonego stanu faktycznego, J. W. przyznano prawo do emerytury na podstawie art. 19 ust. 1 i 1b

w związku z art. 22 ust. 3 ustawy, tj. z urzedu zamiast pobieranej renty rolniczej, po spehneniu przeslanek do uzyskania prawa do emerytury. Poniewaz w spornym czasie organ rentowy dysponowal wiedza, iz ubezpieczony prowadzi nadal dzialalnosc rolnicza wraz z zona Z. W., ktora podlega ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu z mocy ustawy (jako wspolwlasicielka gospodarstwa rolnego o powierzchni ponad 1 ha gruntow rolnych), wyplata czesci uzupealnijacej nie zostala zawieszona. Z tego wzgledu organ nadal wyplacal emeryture w pelnej wysokosci (wraz z czescia uzupealnijaca, mimo zaistnienia przeslanek do jej zawieszenia w 100%) – az do chwili podjecia wiadomosci, iz malzonka uprawnionego do swiadczew rolnika nie podlega ubezpieczeniom spolecznym rolnikow. Stad tez powstala nadplata swiadczenia i w pelni zasadne jest zobowiazanie ubezpieczonego do jej zwrotu.

Sąd Okregowy nie dal wiary J. W., jakoby nie mial wiedzy, ze pobierane swiadczenie nie przysluguje mu w calosci i ze nie zostal prawidlowo pouczoney o okolicznosciach dotyczacych zawieszania wyplaty swiadczenia, czego konsekwencja jest obowiazek zwrotu swiadczenia pobranego nienaleznie. Z analizy akt organu rentowego wynika *expressis verbis*, iz w decyzjach Prezesa KRUS kierowanych do J. W. kazdorazowo zamieszczano pouczenie o okolicznosciach powodujacych zawieszenie wyplaty czesci uzupealnijacej swiadczew z ubezpieczenia emerytalno-rentowego oraz o obowiazku powiadamiania organu o okolicznosciach powodujacych zawieszenie lub wstrzymanie wyplaty swiadczew. Wprawdzie Sąd I instancji zgodzil sie z cytowanymi w uzasadnieniu odwolania pogladami Sadu Najwyzszego, jednak stwierdzil, ze nie maja one zastosowania w rozpatrywanej sprawie. Pouczenie w kolejnych decyzjach o przyznaniu czy przeliczeniu i wyplacie swiadczew, najpierw renty rolniczej a nastepnie emerytury, jest, w ocenie Sadu Okregowego, w pelni wystarczajace i zrozumiale dla przecietnego czlowieka. Oczywistym jest, ze organ nie moze przewidziec wszystkich sytuacji, jakie moga zaistniec w konkretnej sprawie, dlatego tez pouczenie musi byc sformulowane na tyle ogolnie, by dotyczylo wszystkich mozliwych stanow faktycznych. Takie jest pouczenie zawarte w decyzjach o przyznaniu czy ustaleniu wysokosci swiadczew. Zdaniem Sadu I instancji, ubezpieczony, majac na wzgledzie jego poziom wyksztalcenia oraz wiedzy i doswiadczenia zyciowego, z cala pewnoscia pouczenie winien zrozumiec, oczywiscie pod warunkiem, ze sie z nim zapoznal. Jesli jednak (czyniac takie zalozenie teoretycznie) nie uczynil tego i nie przeczytal pouczen zawartych w kolejnych decyzjach, to jego niewiedza nie moze obciazac organu rentowego.

Sąd Okregowy podkreslil, ze ani J. W. ani jego zona, Z. W., nie zaskarzyli decyzji Prezesa KRUS o wykluczeniu malzonki rolnika z ubezpieczew spolecznym rolnikow od dnia 30 maja 2014r. Przeciwnie. Sama Z. W. zlozyla oswiadczenie

o zaprzestaniu działalności rolniczej z uwagi na opiekę nad swoją chorą matką. Ostateczność decyzji Prezesa KRUS z dnia 13 maja 2017r. ma podstawowe znaczenie dla ustaleń dokonanych w przedmiotowej sprawie, albowiem skutkiem jej mocy wiążącej jest to, że przesądzenie we wcześniejszej decyzji kwestii o charakterze prejudycjalnym (tu o niepodleganiu ubezpieczeniu społecznemu rolników) oznacza, iż w procesie późniejszym kwestia ta nie może być już w ogóle badana, a w konsekwencji zachodzi ograniczenie dowodzenia faktów, objętych tą decyzją. Skoro J. W. nie zakwestionował decyzji o wyłączeniu swej małżonki z ubezpieczenia społecznego rolników, to musiał liczyć się z faktem,

że spowoduje to, w dalszej konsekwencji, obowiązek zwrotu pobranych nienależnie świadczeń. Zatem z jednej strony ubezpieczony zna i rozumie przepisy dotyczące podlegania ubezpieczeniom społecznym rolników (w tym przypadku chodzi o podleganie ubezpieczeniom przez jego żonę) i ewentualne zasady opłaty składek na ubezpieczenie rolnicze, zaś

z drugiej ich nie zna i nie rozumie przepisów dotyczących braku prawa do świadczeń czy zawieszenia ich wypłaty. Taka „logika” rozumowania nie znalazła aprobaty Sądu I instancji.

Mając na uwadze powyższe rozważania, uznając zaskarżoną decyzję za pozbawioną wad tak faktycznych jak i prawnych, na podstawie przepisu art. 477¹⁴ § 1 kpc Sąd Okręgowy oddalił odwołanie.

W apelacji od opisanego wyroku ubezpieczony zaskarżył go w całości, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, tj. art. 28 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników przez błędną jego wykładnię, która doprowadziła do oddalenia odwołania. Wobec tego ubezpieczony wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie odwołania oraz o zasądzenie kosztów procesu według norm przepisanych.

W uzasadnieniu apelacji wywodzono, że rozpatrując odwołanie, Sąd Okręgowy w uzasadnieniu wyroku stwierdził, że nie dał wiary zeznaniom skarżącego, jakoby nie miał wiedzy, że pobierane świadczenie nie przysługuje mu w całości, i że nie został prawidłowo pouczony o okolicznościach dotyczących zawieszenia wypłaty świadczenia, czego konsekwencją jest obowiązek zwrotu świadczenia pobranego. Wiedzę to posiadał Sąd na podstawie analizy akt organu rentowego podnosząc, że każdorazowo zamieszczano pouczenie o okolicznościach powodujących zawieszenie wypłaty części uzupełniającej świadczeń z ubezpieczenia emerytalno-rentowego oraz o obowiązku powiadamiania organu o okolicznościach powodujących zawieszenie, wstrzymanie wypłaty świadczeń.

Ze stanowiskiem tym ubezpieczony nie zgadza się i podnosi, iż wbrew twierdzeniom pozwanego, jak i ustaleniom Sądu Okręgowego, nie był on pouczony o tym, że uzyskanie przez jego żonę prawa do zasiłku dla opiekuna powoduje konieczność zawieszenia wypłaty świadczenia emerytalnego. Nie wynika to też z akt organu rentowego. I tak na przykład z pkt. 5 informacji do decyzji z dnia 10 marca 2014r., znak (...) zatytułowanego „Zasady zawieszania lub zmniejszenia wypłaty” nie wynika, aby istniał obowiązek poinformowania KRUS o uzyskaniu przez jego (czyjąkolwiek) żonę prawa do zasiłku dla opiekuna. Z decyzji tej nie wynika również, iż uzyskanie takiego prawa przez żonę stanowi przesłankę do zawieszenia wypłaty emerytury dla męża. Stąd też, jeżeli nastąpiła nieuzasadniona wypłata emerytury, to nie z winy ubezpieczonego.

Skoro pouczenie skarżącego co do tej przesłanki nie miało miejsca w decyzji lub w inny sposób nie został on o tym poinformowany, to zgodnie z orzecznictwem Sadu Najwyższego, a także i Sądów Okręgowych, nie jest on zobowiązany do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Stanowisko takie zaprezentował Sąd Najwyższy w wyrokach:

a) z dnia 17 lutego 2005r. w sprawie II UK 440/03 – teza: Abstrakcyjne i ogólne pouczenie przez organ rentowy o okolicznościach powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do emerytury powoduje, że świadczeniobiorca nie ma obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, choćby nawet z innych źródeł mógł powziąć wiadomość o tych okolicznościach,

b) z dnia 14 marca 2006r. w sprawie I UK 161/05 – teza: Pouczenie o okolicznościach, których wystąpienie powoduje brak prawa do świadczenia (art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz. U. z 2004r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) może polegać na przytoczeniu

przepisów określających te okoliczności, ale musi być na tyle zrozumiałe, aby ubezpieczony mógł je odnieść do własnej sytuacji.

Niewątpliwie by zrozumieć pouczenie sformułowane na tak dużym stopniu ogólności niezbędna jest ocena poziomu wykształcenia, wiedzy i doświadczeń jego adresata. Oceniając te cechy, w żaden sposób nie można dojść do wniosku zaprezentowanego przez Sąd Okręgowy, że ubezpieczony powinien zrozumieć, pod warunkiem, że się z nim zapoznał. Otóż skarżący nie mógł zrozumieć, bo pouczenie nie przewiduje jego przypadku, nie rozumiałby (oceniając stopień jego wykształcenia, wiedzy i doświadczenia) nawet wtedy, gdyby zapoznał się z ustawą o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Organ rentowy nie złożył odpowiedzi na apelację.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja ubezpieczonego okazała się uzasadniona w świetle wyników postępowania dowodowego uzupełnionego przez Sąd odwoławczy w trybie art. 382 kpc i musiała skutkować zmianą zaskarżonego wyroku.

Przedmiotem sporu był obowiązek zwrotu przez ubezpieczonego części uzupełniającej emerytury pobranej w okresie od dnia 1 czerwca 2014r. do 30 czerwca 2017r. w kwocie 28.885,12 zł.

Wstępnie należy zaznaczyć, że Sąd I instancji i w ślad za nim pozwany w apelacji prawidłowo przywołali przepisy prawa, które miały zastosowanie w niniejszej sprawie. Słusznie też Sąd Okręgowy przyjął (czego zresztą w apelacji się nie kwestionuje), że podstawowym warunkiem możliwości skutecznego dochodzenia przez organ rentowy zwrotu nienależnie pobranego świadczenia jest prawidłowe pouczenie ubezpieczonego w oparciu o art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej, tj. takie, którego treść i forma zapewnia stronie przynajmniej możliwość zrozumienia jego sensu. Trzeba w tym miejscu przypomnieć, że przepis ten, mający zastosowanie w sprawie w związku z odesłaniem z art. 52 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, stanowi, iż za nienależnie pobrane świadczenia uważa się m.in. świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Okoliczności takie w odniesieniu do emerytury rolniczej wynikają z niewadliwie przywołanego przez Sąd Okręgowy art. 28 ustawy i nie budziły one sporu, ten bowiem koncentrował się na kwestii prawidłowości udzielanych skarżącemu pouczeń.

Sąd I instancji stwierdził, że pouczenia były czytelne dla skarżącego, a przynajmniej powinny być, pomimo że do akt rentowych – w zakresie wypłaty świadczenia emerytalnego – była dołączona tylko decyzja z dnia 21 maja 2013r. o przyznaniu emerytury, niezawierająca jakiegokolwiek pouczenia o zasadach zawieszania prawa do świadczenia (k.93 akt KRUS), oraz decyzja z dnia 12 czerwca 2017r. o wstrzymaniu od dnia 1 lipca 2017r. wypłaty części uzupełniającej świadczenia, do której dołączono rozbudowane pouczenie o zasadach zawieszania prawa do świadczenia, w tym wskazujące, że część uzupełniająca emerytury rolniczej podlega zawieszeniu w całości, gdy małżonek emeryta, z którym prowadzi działalność rolniczą zostanie wyłączony z ubezpieczenia społecznego rolników (k.122-124 akt KRUS). Oczywistym jest, że stosowne pouczenie o zasadach zawieszania prawa do wypłaty świadczenia może być uznane za skuteczne w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej tylko o tyle, o ile zostało udzielone przed wypłatą tychże świadczeń. Tego warunku nie spełnia przywołane pouczenie zawarte w decyzji z dnia 12 czerwca 2017r. W świetle zasadniczej różnicy co do treści pouczeń dołączanych do tej decyzji i do decyzji z dnia 21 maja 2013r. o przyznaniu emerytury, koniecznym było, zdaniem Sądu Apelacyjnego, uzupełnienie postępowania dowodowego w sprawie, gdyż konstatacja Sądu I instancji, jakoby stan ten był bezsporny, nie znajdowała uzasadnienia.

Z dowodów zebranych przez Sąd odwoławczy, w kontekście utrwalonych już poglądów Sądu Najwyższego, wyrażonych przykładowo w orzeczeniach zacytowanych w apelacji, wynikają następujące wnioski:

Po pierwsze dotyczące wypłaty emerytury kopie decyzji i decyzje, które zostały złożone przez strony, wskazują, że nie zawarto w nich takiego pouczenia o zasadach zawieszania prawa do wypłaty świadczenia, które mogłoby być

zrozumiałe dla ubezpieczonego w kwestii skutków wyłączenia jego żony z ubezpieczenia społecznego rolników. Co do decyzji z dnia 21 maja 2013r. o przyznaniu emerytury rolniczej (k.93 akt KRUS – kopia i k.95 akt sprawy – oryginał) należy podkreślić, że – poza pouczeniem o terminie i sposobie zaskarżenia tej decyzji – nie zawiera ona żadnego innego pouczenia, w tym choćby takiego, z którego mogłoby wynikać, że do przyznanej emerytury znajdują zastosowanie zasady zawieszania prawa do wypłaty świadczenia takie same, jak dotyczące wypłaty renty rolniczej. Z kolei w dalszych decyzjach, którymi emerytura była waloryzowana w latach 2014 (k.97 – oryginał) oraz 2015-2017 (k.83-85 – kopie), zawarto wprawdzie pouczenie o zasadach zawieszania prawa do wypłaty świadczenia, jednak nie tak szczegółowe, jak pouczenie zawarte dopiero w decyzji z dnia 12 czerwca 2017r., które odnosiło się także do kwestii podlegania ubezpieczeniu przez małżonka emeryta. Pouczenie w decyzjach waloryzacyjnych z lat 2014-2017 mówiło bowiem tylko tyle, że zgodnie z art. 28 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników – w razie prowadzenia działalności rolniczej w rozumieniu przepisów tej ustawy – wypłata części uzupełniającej emerytury rolniczej ulega zawieszeniu w całości lub w części, a więc w żaden sposób nie wskazywało na skutki zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej (ogólnie – wyłączenia z ubezpieczenia rolniczego) małżonka emeryta. Wprawdzie przy tym pouczenie to wskazuje, że w celu ustalenia, czy nie zachodzą okoliczności powodujące zawieszenie lub zmniejszenie wysokości emerytury lub renty rolniczej, ubezpieczony jest zobowiązany w ciągu 14 dni zawiadomić Oddział Regionalny lub Placówkę Terenową KRUS o prowadzeniu działalności rolniczej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 20 grudnia 1990r., podjęciu zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej, wysokości osiąganego z tych tytułów wynagrodzenia lub dochodu, a także o wysokości osiąganego uposażenia z tytułu służby (w wojsku, policji itp.), każdorazowej podwyżce wysokości wynagrodzenia, dochodu, uposażenia, uzyskaniu prawa do emerytury, renty z innego organu rentowego, zaprzestaniu uczęszczania do szkoły (dotyczy dzieci po 16-tym roku życia pobierających rentę rodzinną) lub okolicznościach podanych w pouczeniach otrzymanych uprzednio decyzji (przyznającej, przeliczającej), nie sposób jednak nie zauważyć, że nie zaznacza się w tej części pouczenia, iż obowiązek informowania organu rentowego miałby dotyczyć także sytuacji osób innych niż sam ubezpieczony, w szczególności zmian co do prowadzenia działalności rolniczej (podleganiu ubezpieczeniu rolniczemu) przez małżonka emeryta.

Po drugie należy podkreślić, że pouczenia zawarte w decyzjach dotyczących wypłaty renty rolniczej nie mogły mieć znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, dotyczyły bowiem świadczenia innego niż sporne, odnośnie którego ubezpieczony nie musiał mieć wiedzy, czy stosuje się do niego tożsame czy inne zasady zawieszania prawa do świadczenia.

Po trzecie organ rentowy sam zdaje się dostrzegać niedostateczną czytelność pouczenia załączonego do decyzji waloryzacyjnych z lat 2014-2017 (czyli jeszcze w marcu 2017r.), skoro pouczenie w decyzji z dnia 12 czerwca 2017r. (k.122 akt KRUS) zostało poszerzone o wskazanie, że część uzupełniająca emerytury rolniczej podlega zawieszeniu w całości, gdy małżonek emeryta, z którym prowadzi działalność rolniczą, zostanie wyłączony z ubezpieczenia społecznego rolników. Warto jednak zaznaczyć, że i czytelność pouczenia dołączonego do tej ostatniej decyzji może budzić pewne wątpliwości, gdyż nadal w części dotyczącej obowiązku informowania organu rentowego o podjęciu czy zaprzestaniu prowadzenia gospodarstwa rolnego nie zaznacza się – wbrew art. 37 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników – że obowiązek ten dotyczy prowadzenia działalności nie tylko przez emeryta, ale także przez osoby podlegające ubezpieczeniu w jego gospodarstwie, w szczególności przez małżonka emeryta.

W świetle przywołanej argumentacji nie miało wpływu na rozstrzygnięcie stanowisko pozwanego, zawarte w piśmie procesowym z dnia 14 grudnia 2018r., w którym organ rentowy wniósł o oddalenie apelacji. Co prawda słusznie wskazuje się w tym piśmie, że powstała nadpłata części uzupełniającej emerytury rolniczej jest konsekwencją tego, że żona świadczeniobiorcy Z. W. z dniem 30 maja 2014r. zaprzestała prowadzenia działalności rolniczej, nie spełniając tym samym warunków do podlegania ubezpieczeniu

społecznemu rolników, nie jest jednak jednocześnie słuszne twierdzenie, jakoby J. W. w każdej decyzji dotyczącej przyznania prawa do świadczenia lub zmiany wysokości świadczenia był dostatecznie precyzyjnie pouczony o warunkach zawieszalności świadczeń. Bez znaczenia jest okoliczność, że w każdej decyzji w sprawie ubezpieczeniowej informowano J. W. o obowiązku zgłaszania Kasie osób podlegających ubezpieczeniu w jego gospodarstwie oraz informowania Kasy o okolicznościach mających wpływ

na podleganie ubezpieczeniu i o zmianach tych okoliczności, skoro skarżący w oparciu o takie pouczenia nie miał dostatecznych podstaw, aby przypuszczać, że okoliczności te mogą mieć wpływ także na wysokość wypłacanej mu emerytury rolniczej.

Powyższe ustalenia musiały prowadzić do wniosku, że zaskarżony wyrok narusza przepisy prawa materialnego, tj. art. 138 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej w związku z art. 52 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Wobec tego, że nie wykazano, aby zachodziły wystarczające przesłanki zastosowania tychże przepisów, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 kpc w związku z art. 477¹⁴ § 2 kpc zmienił zaskarżony wyrok i poprzedzając go decyzję w ten sposób, że stwierdził brak obowiązku zwrotu przez ubezpieczonego świadczenia pobranego w kwocie 28.885,12 zł.

O kosztach instancji odwoławczej orzeczono przy przyjęciu zasady odpowiedzialności za wynik procesu, tj. na podstawie art. 98 § 1 kpc, a ponadto na mocy art. 98 § 3 kpc w związku z art. 99 kpc. Zasądzona na rzecz ubezpieczonego kwota 270 zł to 30 zł opłaty od apelacji i stawka minimalna radcy prawnego, zgodna z § 10 ust. 1 pkt 2 w związku z § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2018r. poz. 265).

SSO del. Tomasz Koronowski SSA Jerzy Andrzejewski SSA Grażyna Czyżak